

Argizko eztenkadak kobazuloaren ilunbean

Alain LÓPEZ DE LACALLE

*Nosotros no heredamos sino una inquietud;
un movimiento, no una inercia;
un estímulo, no un modelo.*

Octavio Paz

Zer eskein diezaguke, egun, poesiaren bihurtzetan murgildu beharrean garenoi, Juan Mari Lekuonaren poesiak? Horren gogoko duen Octavio Pazen alpuia abiapuntutzat ekingo diot, ezinbestean azaletik, galdera honen argitzeari.

Agian, urruneko zaizkigun ahotsak dira Lekuonaren poesian aurki ditzakegunak, urrunegiak agian bizi ditugun garaiotan. Basoko ahotsak bailliren, argizko eztenkadak kobazuloaren ilunbean, denboraz haratago leudeke, ordea, *Mimodramak eta ikonoak*, ibilbide pertsonal eta bakartia izan denaren gailurra osatzen duten poemak. Agian. Erabateko hausturak, jarraipenitsuak bezain antzu direla erantsiz, aurreko belaunaldiek obra propioa sortzeko instrumentua eskaintzen digutela dio hurrena Pazek. Lekuonak gerraurreko sortzaileekiko zuen jarreraren adierazgarri, egun ere aplikagarri litzazguke; zubiak eraiki beharra, esan nahi baita... euskaraz maizegi urratu ez den bidea eskertu beharra diogu, bada, Lekuonari; hitzen lilura alboratu beharraz mintzo zaizkigunen aurrean, oihartzunez betetako hitzen doinuak eskaintzen baitzaizkigu, hitzen barne erritmoaren musikalitate zehatzez eraikitako poemak. Tradizioarekin zubilana.

Baina ez da hizkera poetikoaren lantze sakon hori, etengabe modernitateari begira euskarazko poesia kulto, jantzi, bat, konplexu-

rik gabe, egitearen aldeko apostua, zor diogun estimulo bakarra. Nabarmen agertzen zaigu, estimagarria dena oso, moda eta korronte literariotatik at, inongo mugimendutan sostengurik bilatu gabe, haren poetikaren bilakaeraren kemena, bilakaera pertsonal eta independentea, forma eta estilo konkretutan ainguratu beharrean, eraberritzen joan dena, moldatzen, unean-uneko beharrei erantzun helburuz; tematikaren arabera zizelatzten joan dena, artisau gisara. Etengabeko ikertze prozesu baten emaitza meditatua, betiere, intuizioaren garrantzia ukatu gabe.

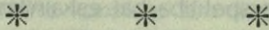
Tradizioarekin zubilana alpatu dut aurrez, Lizardi eta klasikoetatik, Arestiren *Maldan-behera* eta Gandiagaren *Elorrira*, sinbolismoaren bidetik mantentzen da lotura, tematika eta kezka estetikoak arras diferenteak izan arren. Baina sinbolismoak porlanarekin egingo du topo, neorromantizismoak erantzun ezin zituen galderekin, hurkoaren oinazearekiko entzungor mantendu ezin, eta erreakzionatuz. Ordea, poesia sozialaren testuinguruan ere, ez dio funtzionalismo kamuts bati men egingo, edertasunaren bilaketari eutsiz; folkloreakin lotuz koplak landuko dituenen, halaber, ez ditu kalitatea eta exijentzia estetikoa sakrifikatzen, *Ilargiaren eskolan* liburuari hitzaurrean Luis Mari Mujikak adierazi bezala.

Juan Mari Lekuonaren ibilbidean (esanguratsua da oso, haren obra biltzen duen edizio kritikoari *Ibilaldia/Itinerario* izenburua jarri izana), surrealismoaren hildoari garrantzitsu deritzot, surrealismo jakin bat lantzen baitu, telurikotzat jo izan dena. Poeta amerikarren eraginez, Pablo Neruda eta Octavio Paz bereziki, imaginario kolektiboaren ekarpena egingo baitzaio surrealismoari, Patxi Ezkiagak esan bezala, herri-kondairaren surrealismo bat eginez. Carlos Fuentesek, Buñuel hizpide, esan izan du, surrealismo frantsesarekin alderatuz, Buñuel eta garaiako surrealista espainiar nola alemaniarrek (Max Ernst, kasu), ariketa estetiko soil batean erortzeko arriskua zuena (ez zen hori, inondik inora, surrealismoaren xedea), tradizioaren ekarpenak bere benetako zereginean, zentzuan, kokatu zuela. Espainiaren kasuan, esperpentoaren, pikareska eta abarren elementuak, aberastasun itzela suposatu zuela, alegja. Lekuonari dagokionez, klasikoekiko loturak oreka mantenduko luke, surrealismo ekilibratuaren emaitza, gehiegikeria espresiboak baztertuko dituen, trinko eta zehatza; hortaz gain, errealtateari bizkar emango ez dion obra da berea, ihes egingo ez diona; aitzitik, errealtatetik abiatuta, beste

begirada bat, beste perspektiba bat eskainiko du, gizakiaren arazo, samin, eta izateariko kezka sakon batetik jaioa baita.

Funtsean, eta amaitzera, Juan Mari Lekuonaren poesia azterteaz arduratu den orok, gizakiarekiko kezka, elkartasunerako oihua nabarmentzen dute, eta gorai patzen. Dimentsio partikular batetik, artean gazte zelarik Añorgako langilegoarekin bizi izandako esperientzia, besteak beste; euskal kulturaren horren sustraiturik egonik ere, dimentsio unibertsal baterako nahia agertzen du, *Mimodramak eta Ikonoak* liburuan burutzen duen hastapenetako munduaren bilketa antropologikoak, jatorrizko izuen genesiaren geografiaren marrazteak, gizakia oinarritzko biluztasun eta berdintasunean lekutzen baitu. Unibertsalak diren izuak, beraz, partikular denean sustraiturik: "Eta haseran koba zen. Eta kobako/ ilunbean gaueko urek zuten aginte".

Agian urruneko zaizkigun ahotsak dira, agian. Landuko ez ditugun irudiak, agian... natura gizakiaren neurrira ekarriko duten jardinak. Baina aunitz dira estimuloak, aunitz euskal poesiari eta gu denoi ireki zaizkigun bideak. Eta oroz gaineratik, elkartasunerako deia, giza duintasunaren oihua edonolako mugek gaineratik, horren beharrezko zaigun egunotan. Argizko eztenkadak kobazuloaren erdian.

IDAZKARITZAREN OHARRA:

Aurreko alean gure idazle den Patziku Perurenaren artikulua baita, "Orixe, Maitemin ezin haragitua", akats bat egin genuen.

Azken lerroetan "Ditxosozko haragimina"tik aurrera, mamuak sarrarazi zizkigun lerroen ordez; hauetxek azaldu behar zuten:

... Ditxosozko haragimina, zerbaitegatik izanen da erlijio zahar eta mistika guzien sorburu!

Badirudi emakumeekiko tragedia, bere bizitza guzia irauli ziona, bataiotik beretik hasia zuela Orixek: atautxia bai, baina amautxirik gabe gelditu baitzen. Gero berriz, lehen esan bezala "ume gaitzetsa" deituko zioten Uiltzin. Hurrena, Jesuitetan, Ama jainkozkoaganako bidean ere, bigarren aldiz bezala geldituko zen "umezurtz", apeztu gabe handik uxaraztean. Sabelaldi bereko arreba Denuxi hiruxkiari aitortzen dio ederki, *Quiton Arrebarekin* ari dela:

"Ama arroxa ta ama Mañazi batean agertuko balizkida, nor lenik musukatu? Lazgarri dun, baña biotza nagusi. Nere bizi guziko utsaldia: bi ama ta amarik ez. Ortatik gelditu zaidan beti biotzean ezin betezko utsa".

"Biotz bat aurkitu nai nerearen atsedenerako, aurtzaroan eta gero ere, ta arkitzen ez. Nik ere aragiz egiña diñat, eta amaren ordaiña billatzen ibilli arren, umezurtz gelditu naun. Amaren musu bat etzekiñat zer den". (I, 711)

Horra, elur urtua bezain klaro, *hitza*, maitaminaren iturrian; eta nori esana, eta neskaxa bati berriz ere, nahiz arreba moja izan: "nere bizi guziko utsaldia: "biotza nagusi beti" eta "biotz bat arkitu nai nerearen atsedenerako" eta "arkitzen ez".

Esana dago guzia, eta horrexegatik, esan liteke beste hainbeste eta gehiago.

Artikuluaren eranskin bat harpidedun guztiei bidali diegun arren, gure barkamena eskatu nahi diegu Irakurleei eta autoreari.